

А. Б. Гречило

Герб

ГЕРБ (від нім. Erbe – спадщина) – символічний знак, складений відповідно до геральдичних правил, який відображає певні особливості користувача. Обов'язк. елементом Г. є щит, що має одне або ділиться на декілька полів, у яких зображено відповідні фігури. Г. поділяють на територ. (зокрема держ.), муніципал., корпоративні та особові, або родові. Як особлива система символів вони виникли в Європі у період раннього феодалізму. Традиц. появу Г. пов'язують з епохою хрестових походів. Їх прототипи – зображення різних тотемів і тамг, що здавна виконували функцію культових символів або знаків власності. З часом Г. почали підкреслювати стану приналежності власника до вищої сусп. верстви й успадковуватися наступ. поколіннями. Особові чи родові Г. також застосовувалися як територ. й міські (муніципал.) знаки, проте вони відрізнялися за своєю функцією. Попередники Г. в Україні – знаки Рюриковичів (тризубці та двозубці) – з'явилися у 10 ст. Найдавніші Г. відомі з періоду Галицько-Волин. держави, символом якої на поч. 14 ст. утвердився золотий лев у синьому полі. Джерела 15 ст. фіксують Г. Львів., Галиц., Перемис., Холм., Поділ. та ін. укр. земель. Шляхта використовувала власні Г., які переходили від батьків до спадкоємців. Від 14–15 ст. поширюються і міські Г., що було пов'язано з розвитком міських громад, наділених самовряд. функціями. Свої Г. мали цехові об'єднання, чернечі ордени. Від кін. 16 ст. відомий Г. Війська Запорозького – козак з мушкетом, який спочатку утвердився як територ. символ, а у 18 ст. трактувався як нац. Г. Від 2-ї пол. 17 ст. особові Г. використовувала на печатках козац. старшина.

Після ліквідації Гетьманщини та розпаду Речі Посполитої на укр. землях, розділених Рос. та Австр. імперіями, запроваджуються нові адм.-територ. поділи, а для нових губерній затверджуються нові Г. Під час «Весни народів» 1848 у Галичині відроджується використання золотого лева у синьому полі як укр. нац. символу. Держ. Г. УНР став знак Київ. держави часів Володимира Великого – Тризуб, графічне зображення якого в оливковому вінку (автор – [В. Кричевський](#)) затв. 22 березня 1918 УЦР. Цей Г. уособлював ідею соборності, оскільки за часів Володимира Великого Київська Русь досягла найвищої могутності й об'єднувала всі етнічні укр. землі. Г. проголошеної в листопаді 1918 ЗУНР був золотий лев у синьому полі, однак після Акта злуки УНР і ЗУНР й у Зх. Україні держ. Г. став Тризуб. В УСРР держ. Г. запроваджено 1919. Він повторював символ РСФРР і складався із зображених на червоному щиті у променях сонця золотих серпа і молота, оточених вінком

із колосся і написом рос. та укр. мовами – «УСРР» та «Пролетарі всіх країн, єднитесь!». Надалі Г. УРСР зазнавав лише незнач. змін. У період існування Карпат. України 15 березня 1939 її сойм затвердив держ. Г. – дотеперішній краєвий Г., поєднаний з Тризубом.

З проголошенням незалежності України 1991 держ. Г. знову став Тризуб. Золотий Знак княжої держави часів Володимира Великого у синьому щиті (автори – А. Гречило, [О. Кохан](#), [І. Турецький](#)) затв. постановою ВР України від 19 лютого 1992 як Малий держ. Г. Він міститься на печатках органів держ. влади, грош. знаках та знаках пошт. оплати, службових посвідченнях, штампах, бланках держ. установ з обов'язк. дотриманням пропорцій зображення Г. Згідно зі ст. 20 Конституції України передбачено затвердити Великий держ. Г. України, який повинен враховувати Малий держ. Г. України та Г. Війська Запорозького. Протягом 1990–2005 радами відповід. рівнів затв. Г. для АР Крим, всіх 24-х областей, а також багатьох р-нів, міст, с-щ і сіл. Наукові дослідженнями з геральдики та практич. герботворенням займається утворене 1990 [Геральдичне товариство українське](#).

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Герб / А. Б. Гречило// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-29276>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).